

KS. MARIAN MALCHER

„CARITAS” W ARCHIDIECEZJI KATOWICKIEJ

Od końca 1990 roku kościelna pomoc socjalna zwana działalnością charytatywną realizowana jest także w Polsce w sposób zorganizowany w ramach „Caritas”. Ustawa sejmowa z 19 maja 1990 r. umożliwiła powołanie do życia we wszystkich diecezjach kościelnej instytucji zwanej „Caritas Diecezji”, a w skali kraju „Caritas Polska”. Caritas zainicjowane przeszło 100 lat temu w Niemczech w międzyczasie rozpowszechniona na całym świecie, zjednoczona pod patronatem Stolicy Apostolskiej w „Caritas Internationalis” w długim okresie istnienia i działania w różnych krajach wypracowała różne formy i metody działania.

W okresie od I wojny światowej do ostatnich czasów stała się (zwłaszcza w krajach Europy Zachodniej z Niemcami, Austrią, Szwajcarią na czele) jedną z najlepiej zorganizowanych, bardzo aktywnych instytucji świadczących różnego rodzaju formy opieki i pomocy socjalnej. Działa jako tzw. organizacja pozarządowa, chociaż w niektórych krajach rządy zleciły jej realizację wielu form „państwowej pomocy socjalnej”.

Wśród różnych odbiorców tej pomocy socjalnej są również rodziny, zwłaszcza te, które borykają się z większymi problemami.

W różnego rodzaju opracowaniach dotyczących działalności „Caritas” zwłaszcza w Niemczech (gdzie istnieje także szeroko rozbudowane szkolnictwo dotyczące Caritas — od „zasadniczego” dla pracowników różnych służb socjalnych świadczonych w ramach „Caritas” — aż do uniwersyteckich wydziałów „charytologii”), rodzina — jako obiekt pracy charytatywnej zajmuje bardzo poczesne miejsce.

W klasycznym aktualnie opracowaniu *Handbuch der Caritasarbeit*¹ traktującego na blisko 600 stronach o różnych zagadnieniach związanych z Caritas czy też w wydawanym od wielu lat przez Caritas Niemiecką (Deutscher Caritasverband — DCV) „Roczniku Caritas” (który w międzyczasie stał się swego rodzaju „Encyklopedią wiedzy charytatywnej”), jak również w miesięczniku: „CARITAS” wydawanym przez DCV, pod hasłem „Rodzina” znajduje się bardzo wiele podhaseł i odnośników — wskazujących, jak często i obszernie i jak w wielu aspektach rodzina jest przedmiotem pracy w ramach aktualnej pomocy charytatywnej Kościoła.

Podobnie ma się rzecz w Polsce, a także w młodej jeszcze Caritas Archidiecezji Katowickiej. Caritas Archidiecezji Katowickiej (CAK) została powołana do życia 12 listopada 1989 roku jako specjalistyczna Instytucja Kościoła lokalnego dla realizowania w jej ramach permanentnie pełnionej przez Kościół przez wieki funkcji charytatywnej². Funkcję tę, w ramach swojej normalnej działalności duszpasterskiej, realizują przede wszystkim parafie. Głównym zadaniem Caritas Archidiecezji jest motywowanie i wspieranie parafii w realizowaniu na ich terenie charytatywnej misji Kościoła.

¹ *Handbuch der Caritasarbeit*, Paderborn 1986.

² Encyklika *Sollicitudo rei socialis* Ojca Św. Jana Pawła II, Watykan 1987; tenże, *Centesimus Annus*, Watykan 1991.

Od Soboru Watykańskiego II coraz mocniej podkreśla się rolę katolików świeckich w Kościele, a działalność społeczną, charytatywną Kościoła określa się jako „domenę świeckich”³. Dlatego też od zarania swego istnienia Caritas Katowicka koncentruje się w swojej działalności na wprowadzaniu do charytatywnej działalności coraz więcej przygotowanych do tej działalności katolików.

Kładzie się nacisk na angażowanie we wszystkich parafiach katolików świeckich do zadań charytatywnych w ramach Parafialnych Zespołów Charytatywnych i ich sekcji, oraz w zespołach opiekunów kolonijnych (na koloniach charytatywnych), zespołów ochronkowych, Hospicyjnych. W ramach konkretnego działania organizowano w ostatnim czasie wiele akcji dla pogłębiania formacji zarówno duchowej jak i praktycznej pracowników charytatywnych.

Najwięcej spodziewamy się w tym zakresie po Dekanalnych Instruktorach Charytatywnych, których pierwsza grupa (7 osób) ukończyła w 1993 r. trzyletnie Studium Socjalne Caritas Katowice i rozpoczęła pełne etatowe działanie w 7 dekanatach Archidiecezji Katowickiej.

Drugi, główny kierunek wspierania parafii w charytatywnym działaniu, zwłaszcza w zadaniach za trudnych do spełnienia przez parafie, to inicjowanie i prowadzenie tzw. „Dzieł Charytatywnych”, do których przede wszystkim zalicza się:

A. Tzw. „Ośrodki” czy placówki Caritas

- 1) „SYMEONÓWKA” Bielszowice
ul. Kokota 191; tel. 0-32/420-993
Ruda Śląska 11
Kierownik: Irena ZIÓŁKOWSKA
- 2) „SYMEONÓWKA” Dom Dziennego pobytu dla osób starszych
ul. Brata Alberta 4; tel. 0-3/156-56-81
40-020 Katowice
Kierownik: Lidia MOC
- 3) Ośrodek dla Niepełnosprawnych p.w. Miłosierdzia Bożego,
Dom Pomocy Społecznej
ul. Gliwicka 366; tel. 0-3/126-13-91
43-1197 Mikołów 5 — Borowa Wieś
Dyrektor: Ks. Krzysztof BĄK
Konto bankowe: Bank Śląski VII/O Katowice 312608-14629-132
Bank Rozbudowy PKO BP II/O Katowice 27528-701776-132
- 4) Dom Matki i Dziecka
ul. Przyjaźni 229; tel. 0-32/87-94-15
42-654 Piekary Śl. — Dąbrówka Wielka
Kierownik: S.M. Michaela DRABIK, Boromeuszka
- 5) Ośrodek Wypoczynkowo-Rehabilitacyjny
ul. Kreta; tel. 0-3864/2915
43-454 Ustroń — Nierodzim
Kierownik: Anna WAWRZYCZEK
- 6) Dom Pomocy Społecznej Caritas
ul. Wolności 30
41-700 Ruda Śl.
Kierownik: Ks. Zenon RYZNER
- 7) APTEKA (LEKI Z DARÓW)
ul. Wita Stwosza 28
40-042 Katowice
- 8) „Symeonówka” — Św. Józef
ul. Chorzowska 160
Katowice — Dąb
- 9) Miejska Stacja Pomocy Caritas
ul. Chorzowska 160
Katowice — Dąb

³ Adhortacja apostolska *Christifideles laici* Ojca Św. Jana Pawła II, Watykan 1988.

B. Stałe „akcje Caritas”

- 1) *Akcje Wakacyjne* realizowane w ramach kolonii charytatywnych (tą akcją obejmujemy ok. 2.000 dzieci — 4 turnusy po 14 dni w ok. 16 bazach)
- 2) *Ochronki dla dzieci „specjalnej troski”* — działające w 30 parafiach
- 3) *Tydzień Miłosierdzia* organizowany we wszystkich parafiach.

Chociaż w samej nazwie „pomoc rodzinie” występuje tylko w takim działaniu charytatywnym jak „pomoc parafii dla rodzin wielodzietnych i problemowych” oraz usługi charytatywne Domu matki i dziecka (w Dąbrowce Wielkiej), czy „turnusy wypoczynkowo-rehabilitacyjne dla matek z dziećmi” (w ośrodku Caritas w Ustroniu — Nierodzimiu) — to właściwie wszystkie inne akcje i dzieła, chociaż tego nie sygnalizują w nazwie, służą także rodzinie. Pomaga się przecież rodzinie, dotkniętej bezrobociem lub jej niepełnosprawnym czy „zagubionym” (zagrożonym wykośleniem) dzieciom czy też opiekując się „seniorami”.

Mimo związania „Caritas” z rodziną poprzez praktyczną działalność mało uświadomiliśmy sobie głębokie teologiczne podstawy tego związku. Jan Paweł II swoim obfitym nauczaniem najbardziej ubogacił teologię rodziny oraz katolicką naukę społeczną. W bieżącym roku obchodzonym zarówno w „świecie” jak i w Kościele jako „rok rodziny”, w swoich wypowiedziach papież koncentruje się na rodzinie w różnorodnych jej aspektach.

W orędziu na Wielki Post 1994⁴ wskazał na związek pomiędzy rodziną a charytatywną misją Kościoła w obecnych czasach.

„Jeśli pragniesz pokoju, wyjdź naprzeciw mnie” — wołał w swoim orędziu na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 1993 r. Aktualizując to wezwanie w roku rodziny pisze w Orędziu na Wielki Post 1994: „Dzisiaj nasza uwaga powinna być szczególnie zwrócona na cierpienie i potrzeby rodzin”! Ukazując konkretne potrzeby współczesnej rodziny wymienia:

1. Biedę — brak podstawowego minimum do wyżywienia.
2. Trudności w zabezpieczaniu normalnego rozwoju psychicznego i fizycznego.
3. Zabezpieczenie regularności nauki szkolnej.
4. Brak godnego mieszkania.
5. Problemy wychowawcze z dziećmi, które prowadzą do:
 - a) wykolejania się dzieci,
 - b) narkomanii i alkoholizmu,
 - c) przemocy — przestępczość nieletnich.

Przyczyną trudności wychowawczych jest głównie niewydolność wychowawcza rodzin, a jej przejawy to:

- a) trudności psychologiczne we wzajemnych relacjach,
- b) konflikty małżeńskie,
- c) brak akceptacji dziecka — już przed jego urodzeniem,
- d) rozpad małżeństwa,
- e) brak „wspólnego frontu” (współpracy obu rodziców w wychowaniu dzieci, gdy wychowuje tylko jedno z rodziców, lub gdy udział drugiego z rodziców zaabsorbowanego zdobywaniem środków materialnych jest zbyt mały).
6. Bezrobocie wraz z jego negatywnymi konsekwencjami, nie tylko w sferze materialnej.
7. Złe traktowanie dzieci w rodzinie, wyzysk i stosowanie przemocy.
8. Niewłaściwe traktowanie starszych, niepełnosprawnych.

„W obliczu tych nieszczęść... nie możemy pozostać biernymi, ponieważ ranią one rodzinę...” — stwierdza Papież. Bardzo natęczył do pomocy rodzinie wzywa:

A. „Chrześcijan i ludzi dobrej woli” do zaangażowania w pomoc rodzinom znajdującym się w trudnościach. Mówi o obowiązku dawania rodzinom środków duchowych i materialnych, by pomóc im wyjść z sytuacji tragicznych. Uświadamiając wszystkim chrześcijanom, iż „Wiara wymaga dzielenia się ze swymi

⁴ Orędzie Jana Pawła II na Wielki Post 1994, Watykan 3 września 1993 r.; Gość Niedzielny Nr 8, 20 lutego 1994 r.

bliźnimi... nie tylko z tego co nam zbywa, ale trzeba przemienić nasze postawy i ująć także z tego co potrzebne... aby ofiarować bliźnim to, czego im brakuje w sposób radykalny..."

B. To natęczywe wołanie kieruje Ojciec Św. także do „rodziny, która jest na służbie miłości...”, przypominając jej, że jej misją jest, by przyczyniła się do „wzrostu miłości i solidarności”. Misję tę ma pełnić przez:

- a) modlitwę,
- b) wychowanie przez praktykę życia, braterskiego stałego dzielenia się i dawa-
nia,
- c) przykładu wyrzeczenia.

C. Trzecim adresatem wezwania do realizowania czynów miłości wobec rodzi-
ny w Papieskim Orędziu są wspólnoty diecezjalne i parafialne. Zobowiązuje je do
praktycznego działania wskazując na dorobek Synodów w tym względzie.

Z zadowoleniem zauważamy, iż dorobek taki posiada także I Synod Diecezji
Katowickiej, którego 20. rocznicę zakończenia będziemy obchodzić w roku 1995.
Warto więc ten dorobek przypomnieć,⁵ tym bardziej, że tenże I Synod Diecezji
Katowickiej z ogromnym wyprzedzeniem przyznał rodzinie priorytet w „Miłosier-
dziu chrześcijańskim we wspólnocie parafialnej i diecezjalnej”.

W Uchwale dokumentu synodalnego dotyczącego działania charytatywnego
„Miłosierdzie chrześcijańskie we wspólnocie parafialnej i diecezjalnej” w części
omawiającej dziedzinę aktualnego działania charytatywnego czytamy:

2.4.1. Spośród wielu aktualnych potrzeb charytatywnych w parafii na naczelnym
miejscu stawia się problem pomocy rodzinie, a szczególnie w ratowaniu życia
nienarodzonego, pomoc rodzinom wielodzietnym, rodzinom rozbitym lub
zagrożonym i samotnym matkom. Na tym odcinku duszpasterstwo charytaty-
wne współpracuje z katolickim poradnictwem rodzinnym⁶.

Jedno z zarządzeń dotyczących charytatywnych działań parafii brzmi:

3.2.6. „Zarządza się, aby wszyscy duszpasterze i wszystkie parafie otoczyły szcze-
gólną, wszechstronną opieką rodziny wielodzietne. Pomocą dla rodzin
wielodzietnych zajmie się specjalna Komisja powołana przez Synod, która
opracuje szczegółowe wytyczne”⁷.

⁵ *Wiara, Modlitwa i Życie w Kościele katowickim*. Uchwały I Synodu Diecezji Katowi-
ckiej, Katowice — Rzym 1976. Koncentrując się głównie na zagadnieniach duszpasterskich:
Rozdział XVIII: „Miłosierdzie Chrześcijańskie we Wspólnocie Parafialnej i Diecezjalnej”.
Rozdział X „Duszpasterska Problematyka małżeństw i rodzin” nie pomija, zwłaszcza
w „Opisie sytuacji rodziny współczesnej” (R-2, str. 152) problemów socjalnych rodziny;
a spośród 12 „Zarządzeń” dwa dotyczą spraw socjalnych i realizowane są w parafiach
w ramach działalności charytatywnej. Wszystkie wskazania mające na celu pomoc rodzinie
w pełnieniu jej funkcji pośrednio także mają wydźwięk socjalny (dz. cyt., 149).

X. DUSZPASTERSKA PROBLEMATYKA MAŁŻENSTW I RODZIN

1. Założenia teologiczne.
- 1.1. Powołanie małżeńskie.
- 1.2. Powołanie rodzinne.
2. Sytuacja rodziny i małżeństwa we współczesnej rzeczywistości.
- 2.1. Przeobrażenia rodziny współczesnej.
- 2.2. Sytuacja współczesnego małżeństwa.
- 2.3. Przygotowanie do małżeństwa i wychowanie w rodzinie.
3. Problematyka duszpasterstwa małżeństw i rodzin.
- 3.1. Założenia podstawowe.
- 3.2. Kierunki oddziaływań duszpasterskich.
- 3.3. Formy pracy duszpasterskiej.
4. Zalecenia.
5. Zarządzenia.
6. Apele.
7. Załączniki.
- 7.1. Wykaz rodzin wielodzietnych Diecezji Katowickiej.
- 7.2. List Biskupa Katowickiego i Biskupów Pomocniczych do duchowieństwa diecezji.

⁶ „Wiara, Modlitwa i Życie”, 248.

⁷ „Wiara, Modlitwa i Życie”, 250.

To postawienie rodziny na naczelnym miejscu wśród działań charytatywnych w parafii już 20 lat temu, świadczy o dobrym wyczuciu przez lokalny Kościół katowicki „znaków czasu”.

Nic z tego, co uchwalił Synod w tej dziedzinie, po tych 20 latach nie straciło na aktualności. Wiele wtedy wytyczonych konkretnych postulatów i zadań nie doczekało się jeszcze swojej pełnej realizacji. Nie spełniona pozostała obietnica: „o powołaniu komisji specjalnej, która opracuje szczegółowe wytyczne pomocy dla rodzin wielodzietnych”.

CAK powołana przez Pasterza lokalnego Kościoła do realizacji jego charytatywnych zadań czuje się odpowiedzialna za realizację tej obietnicy.

Szczegółowe wytyczne dla pomocy rodzinie chcemy ustalić z uwzględnieniem aktualnej, nowej sytuacji Kościoła w Polsce i w Europie⁸.

Jako punkt wyjścia wykorzystać trzeba rozeznanie potrzeb i form pracy socjalnej na rzecz rodziny, jakie pozostawił po sobie 72 Niemiecki Dzień Pomocy Społecznej — „Deutscher Fursorgetag”, który szukał wytycznych dla pracy socjalnej w „Europie bez granic”.

Jedna z wielu grup roboczych tego „Forum” zapoznawała się z różnymi formami pomocy socjalnej na rzecz rodzin z dziećmi w krajach europejskich.

W obszernej dyskusji usiłowano z różnych modeli tej pomocy wybrać te elementy, które uznano za optymalne i stworzyć z nich „model wzorcowy”. W modelu tym uznano kompleksową pomoc dla rodzin z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym za najważniejszą i najbardziej efektywną. Specyfika tego modelu polega na tym, że tę wszechstronną pomoc dla tych rodzin świadczą specjalistyczne instytucje wychowawcze i opiekuńcze dla dzieci i ich rodziców w rodzaju „ochronek”, w których rodzina uzyskuje te rodzaje pomocy, które w Orędziu Wielkopostnym postuluje Jan Paweł II.

Szczegółowe opracowanie tego modelu z uwzględnieniem specyfiki polskiej i śląskiej i stopniowe wdrażanie go w parafiach diecezji wyznacza sobie CAK jako konkretny wkład w „Rok Rodziny”. Chcemy przy tym pamiętać o wezwaniu Jana Pawła II: „Niech chrześcijanie przypominają zawsze o tej naglącej potrzebie zainteresowania się i pomocy najsłabszym rodzinom, o organizacjach cywilnych, w których uczestniczą”.

„Zwracam się jeszcze do kierujących narodami, aby znaleźli, w skali krajowej i ogólnościowej, środki do zatrzymania spirali ubóstwa i zadłużenia małżeństw. Kościół wyraża życzenie, aby w polityce gospodarczej rządzący i przedsiębiorcy uświadomili sobie potrzebę koniecznych zmian i swoje obowiązki tak, aby rodziny nie zależały wyłącznie od przyznawanych im subwencji, ale żeby praca ich członków dostarczała im środków do życia”.

⁸ Deklaracja Synodu Biskupów „*Abyśmy byli Świadcami Chrystusa, który nas wyzwolił*”, Warszawa 1992.